

Adam Skreczko

Wybrane przejawy troski kościoła katolickiego o rodzinę w Polsce

Studia nad Rodziną 13/1-2 (24-25), 129-148

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ks. Adam SKRECZKO

WYBRANE PRZEJAWY TROSKI KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO O RODZINĘ W POLSCE

Kościół Chrystusowy ze swej natury zabiega o dobro rodziny. Troska Kościoła o małżeństwo i rodzinę znajduje się tym samym w centrum jego pastoralnej działalności¹. Decyduje o tym naturalna i nadprzyrodzona doniosłość posłannictwa rodziny, jak również liczba wciąż pojawiających się zagrożeń, utrudniających czy wprost uniemożliwiających prawidłowy rozwój życia rodzinnego.

Również Kościół katolicki w Polsce, pozostając w łączności z Kościołem powszechnym, uczestniczy w jedności posłannictwa i głosi przesłanie o małżeństwie i rodzinie, jako podstawowej drodze wspólnoty eklezjalnej². Kościół w Polsce zawsze przywiązywał wielką wagę do spraw związanych z małżeństwem i rodziną, a bywały w historii Polski także okresy jego wzmoczonej troski o te instytucje. Działo się tak wówczas, gdy wzrastała liczba i intensywność zagrożeń. Trzeba było wówczas mobilizacji sił w celu ratowania rodziny. Szukano odpowiednich metod przezwyciężenia pojawiającego się kryzysu³. Warto więc do tych szczególnych momentów odwoływać się idąc za wskazaniem Papieża Jana Pawła II, zawartym w *Liście do Rodzin*: „Jest rzeczą ważną

¹ Por. M. Przykucki, Inicjatywy duszpasterskie Kościoła na rzecz rodziny, „Znaki czasu” 1987, nr 1, s. 20-38; S. Stefanek, Dokumenty Kościoła o rodzinie, w: Rodzina środowiskiem życia, red. K. Klauza, Częstochowa 1994, s. 191-219; J. Śledzianowski, Kościół katolicki w służbie rodzinie, w: Wychowanie w rodzinie współczesnej w świetle zagrożeń i wsparcia społecznego, red. H. Cudak, Piotrków Trybunalski 1999, s. 385-397.

² Por. Z. Zaremski, Działania pastoralne Kościoła w służbie małżeństwu i rodzinie, AK 2006, T. 146, z. 1, s. 72-86.

³ Por. S. Wierchosławski, Rodzina w okresie transformacji demograficznej i społeczno-ekonomicznej, w: Rodzina w zmieniającym się społeczeństwie, red. P. Kryczka, Lublin 1997, s. 86.

[...] odwoływać się do świadectw miłości i troski Kościoła o rodzinę ludzką” (LdR 3).

Działania Kościoła na rzecz małżeństwa i rodziny przybierają charakter pośredni, kiedy w ramach duszpasterstwa ogólnego podejmuje się okazjonalnie jakieś inicjatywy na rzecz rodziny, lub charakter bezpośredni, kiedy w sposób programowy i systematyczny zajmuje się on problematyką rodzinną. Wsparcie rodziny odbywa się zatem przez przepowiadanie homilijne i nauczanie katechetyczne, które ma miejsce w kościołach, jak też w rodzinach katolickich. Także w codziennym oddziaływaniu poszczególnych wierzących nie brak działań nieformalnych, będących spontaniczną promocją życia małżeńskiego i rodzinnego. W niniejszym opracowaniu, będącym refleksją historyczno-pastoralną o wybranych przejawach troski Kościoła katolickiego o rodzinę w naszym kraju, skupimy się na zorganizowanym działaniu Kościoła, ukierunkowanym na wsparcie małżeństwa i rodziny.

1. Programy duszpasterskie

Programowanie w Kościele jest ważną częścią pracy duszpasterskiej i w dużej mierze decyduje o jej skuteczności. Jest ono jedną z metod wypracowywania odpowiedniej strategii Kościoła. Powinno ono uwzględniać naturę działań kościelnych i być wyrazem dobrego zrozumienia danego czasu historycznego i lokalnych uwarunkowań. Dokonujące się przemiany w Polsce, nie tylko o charakterze eklezjalnym, ale także społeczno-politycznym i kulturowym, domagają się nowego typu działań ze strony Kościoła katolickiego, w tym także komplementarnego podejścia do duszpasterskiego planowania.

Przegląd tematów programów duszpasterskich, opracowywanych systematycznie przez Episkopat Polski pozwala stwierdzić, że sprawy małżeństwa i rodziny znalazły w nich odpowiednie miejsce.

A. Program *Wielkiej Nowenny Tysiąclecia (1957-1966)*

Powojenną, kryzysową sytuację rodziny dostrzegali Prymas Stefan Wyszyński wraz z całym Episkopatem, dlatego podejmował działania, by pomóc rodzinie w jej trudnościach, a szczególnie by była ona „Bogiem silna”. Biskup Franciszek Jop tak charakteryzował tamten okres: „Czasy, w jakich dochodzimy do Millenium, nie są łatwe i nie są wolne od znacznych trosk. Dlatego odczuwamy olbrzymi ciężar odpowiedzialności, spadającej na nas, oraz na te szeregi kapłańskie, które w najbliższych latach przyjdą po nas, lub

będą nam dodane do pomocy”⁴. W ramach tej odpowiedzialności troska o rodzinę jawiła się jako sprawa zasadnicza: „nikogo nie trzeba przekonywać, że duszpasterstwo rodzin jest w naszej posłudze religijnej postulatem podstawowym. Musimy więc wszyscy podjąć je z wielkim umiłowaniem”⁵. Biskupi polscy wyraźnie widzieli niebezpieczeństwo płynące dla rodziny na skutek zachodzących przemian, dlatego starali się wychodzić naprzeciw rodzącym się problemom, nadając sprawom małżeńskim i rodzinnym priorytet w całości kształtacie posługiwania pasterskiego.

Postępującemu po drugiej wojnie światowej kryzysowi małżeństwa i rodziny miała w dużej mierze zapobiec, według koncepcji duszpasterskiej Prymasa Polski i biskupów, *Wielka Nowenna*, która była pomyślana, jako długofalowy, dziewięcioletni program duchowej odnowy narodu⁶. Ożywiła ona wszystkie dziedziny duszpasterstwa i sugerowała stosowanie nowych form działalności w odpowiedzi na istniejące trudności. Program duszpasterski każdego roku podejmował jedno ze ślubowań odnowionych w sierpniu 1956 roku ślubów Jana Kazimierza. Lata *Wielkiej Nowenny* łącznie z obchodami Millenium Chrztu miały wielkie znaczenie dla pobudzenia wśród mas wiernych ducha pobożności, związku z Kościołem oraz przeciwstawienie się, czy też likwidację skutków tych wszystkich zagrożeń, jakie niósł komunizm, przez swoją ateistyczną ideologię⁷. *Nowenna*, jak też inne wydarzenia kościelne, które miały miejsce w okresie jej trwania – szczególnie peregrynacja kopii obrazu ja-

⁴ F. Jop, Kazanie wygłoszone na Jasnej Górze przed Cudownym Obrazem Matki Bożej (10.09.1962), „Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej” 1962, nr 11, s. 348.

⁵ E. Nowicki, Kronika Kursu Duszpasterskiego, „Miesięcznik Diecezjalny Gdański”, 1958, nr 11-12, s. 673.

⁶ „Do tysiącletniej rocznicy Chrztu Polski przygotowujemy się w ciągu dziewięciu lat, poprzedzających rok 1966. Nazywamy to dziewięcioletnie *Wielką Nowenną* – a sama już nazwa wskazuje, że chcemy mu nadać szczególnie religijny, chrześcijański charakter” (K. Wojtyła, Odezwa na rozpoczęcie VII roku *Wielkiej Nowenny*, „Notificaciones” 1963, nr 7-8, s. 207).

⁷ O wartości obchodów Tysiąclecia Chrztu Polski dla naszego narodu i Kościoła tak wypowiedział się biskup Karol Wojtyła w 1963 roku: „Jest więc rzeczą zrozumiałą, że w sposób szczególniejszy przygotowujemy się do 1000-letniej rocznicy Chrztu Polski. Ów historyczny fakt sprzed lat tysiąca stał się zaczątkiem naszej wiary, czyli przynależności do Jezusa Chrystusa w Jego prawdziwym Kościele. I chociaż Chrztst św. otrzymuje każdy z osobna człowiek, to jednak trudno zaprzeczyć, że w naszym narodzie, w którym tylu ludzi zostało dotąd ochrzczonych – ów Chrztst sprzed lat tysiąca przyczynił się w ogromnej mierze do ukształtowania naszego życia i naszych dziejów” (tamże).

snogórskiego Matki Bożej – były okazją do poszukiwania sposobów zaradzenia problemom, także wspomnianemu kryzysowi małżeństwa i rodziny. W okresie *Wielkiej Nowenny* duchowieństwo polskie uczyniło z małżeństwa i rodziny – w pewnym sensie – strategiczny punkt pracy Kościoła, przejawiającej się w wysiłku duszpasterskim i w licznych aktach formalnych adresowanych do władz państwowych i przedstawianych wiernym⁸. Świadczy to o kierunku zamierzonych działań – odnowić religijny charakter małżeństwa i rodziny, a ulegnie poprawie ich sytuacja. Biskupi polscy uważali wówczas, że „w naszych przełomowych czasach przypada rodzinie zaszczytne zadanie odrodzenia ludzkości. Kościół należycie ocenia wysokie posłannictwo rodziny, dlatego poświęca jej wiele uwagi i trudu. Nasze plany duszpasterskie powinny skupić się dookoła zagadnień życia rodzinnego. Duszpasterstwo dzisiejsze jest, w najgłębszym ujęciu, apostołatem rodziny”⁹.

Warto odnotować, że *Wielka Nowenna* jako program pracy duszpasterskiej została wysoko oceniona przez teologów pastoralistów¹⁰. Kościół w Polsce przeprowadzał w okresie *Wielkiej Nowenny* szereg duszpasterskich inicjatyw, zmierzających do podniesienia poziomu religijno-moralnego w rodzinach, a tym samym do wychowania dzieci i młodzieży. Był to pierwszy integralny, ogólnopolski program duszpasterski, obejmujący wszystkie niemal dziedziny duszpasterstwa i zmierzający do jego ożywienia w skali całego kraju.

Można przypuszczać, że realizacja wspomnianego programu przyczyniła się w dużej mierze do tego, że naciski komunistyczne, zmierzające do degradacji biologicznej i duchowej polskiej rodziny, nie osiągnęły zamierzonych skutków, choć przyczyniły się do osłabienia jej kondycji duchowej. Duża liczba rodzin, dzięki heroicznemu nieraz wysiłkowi jej członków, potrafiła obronić się przed indoktrynacją ideologiczną i stała się twórczym nośnikiem kultury, głęboko zakorzonej w tradycji katolickiej.

B. Inne programy duszpasterskie

Komisja Episkopatu do Spraw Duszpasterstwa Ogólnego nieprzerwanie od 1966 roku przygotowuje nowe programy duszpasterskie. Pełnią one inspirują-

⁸ Jeden z teologów pisał: „Śmiało można powiedzieć, że gdyby małżeństwo stanęło u nas na właściwej wyzninie, nie tylko dźwignęłyby się całe rodziny, ale z nimi i społeczeństwo całe i poziom religijnego życia, bo to wszystko wyrasta wreszcie z gruntu rodzin, a więc pod opieką zacnego, a może i świętego związku” (J. Roztworowski, „Sakrament to wielki – w Chrystusie i w Kościele”, AK 1958, R. 50, T. 56, z. 295, s. 189).

⁹ J. Stepa, Apostolskie posłannictwo rodziny, „Currenda” 1957, nr 3, s. 147.

¹⁰ Por. K. Misiąszek, Programy duszpasterskie: pomoc czy przeszkoda?, AK 1993, R. 85, T. 121, z. 506, s. 80.

cą rolę w rocznej pracy duszpasterskiej w parafiach (choć z różnym zaangażowaniem i skutkiem). Nie tylko w okresie *Wielkiej Nowenny* biskupi nadawali sprawom dotyczącym małżeństwa i rodziny priorytetową rangę.

Wraz z upływem roku kościelnego 1978 zakończono w Polsce trzyletni cykl pracy duszpasterskiej, którego głównym zadaniem było ukazanie chrześcijańskiej wizji człowieka. Prymas Wyszyński wraz z Episkopatem Polski zaproponował na kolejne trzy lata hasło: „Ewangelizacja a rodzina Polska”. Miało ono być realizowane w trzech etapach: 1978/1979 – „Rodzina Kościołem domowym – Kościół domowy w służbie życia”; 1979/1980 – „Rodzina w dziele wychowania (ewangelizacji) młodego pokolenia”; 1980/1981 – „Ewangelizacja środowiska przez rodzinę”.

Program ten kreślił przed Kościołem zadanie głoszenia pełnego orędzia ewangelicznego, zdolnego dodać nowych sił duchowych, odpowiedzieć na nurtujące problemy i pomóc w przewyciężaniu powstających zagrożeń. Episkopat przyjmował rodzinę polską jako „główny punkt odniesienia ewangelizacji, [...] która narażona jest na otwartą «antyewangelizację»”¹¹. Chodziło o to, aby mocą Ewangelii przemieniać rodzinę polską w „Kościół domowy” służący życiu, by ją bardziej zintegrować i przywrócić jej właściwe funkcje. Warto zaznaczyć, że te trzy lata były ostatnimi w cyklu przygotowań Narodu na wielki jubileusz 600-lecia obecności Maryi w Jasnogórskim Obrazie.

Podobnie było w 1989 roku, kolejnym roku przełomowym w dziejach naszego kraju. Także w tym czasie Kościół w Polsce zwrócił szczególną uwagę na rodzinę, patrząc na nią z nadzieją, że będzie ostoją chrześcijańskiej tożsamości. Wymienić tu należy program roku kościelnego 1989/1990 pod hasłem: „Ewangelizacja rodziny i przez rodzinę”, a także z roku 1993/1994: „Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej”. Biskupi dostrzegali w tych programach konieczność zapoznawania się z nauczaniem Papieża Jana Pawła II na tematy rodzinne, szczególnie z tym, zawartym w kolejnych pielgrzymkach do Polski.

2. Drugi Polski Synod Plenarny

Odbывające się w Polsce w okresie powojennym synody diecezjalne, zaczęły duszpasterzy do troski o małżeństwo i rodzinę. Podejmowały także tę problematykę w swoich uchwałach¹².

¹¹ Program duszpasterski na rok 1978/1979. Wstęp, Warszawa 1978, s. 2.

¹² Por. A. Skreczko, Troska Kościoła katolickiego w Polsce o małżeństwo i rodzinę w okresie *Wielkiej Nowenny* (1957-1966). Studium teologiczno-pastoralne, Białystok 2002, s. 501-505.

Po II Soborze Watykańskim istniała opinia, że w związku z powołaniem nowych instytucji konsultacyjnych w Kościele zakończyła się era synodów. Kard. Karol Wojtyła postanowił jednak odwołać się w swojej pracy duszpasterskiej w archidiecezji krakowskiej do sprawdzonej przez tradycję metody, nadając jej nowatorską formę synodu pastoralnego. W latach 1971-1979 zwołał Synod Diecezjalny, którego zadaniem było pogłębienie wiary i wzmocnienie dzięki recepcji nauki i doświadczeń pastoralnych II Soboru Watykańskiego postaw chrześcijańskich.

Podobną drogą poszedł Kościół w Polsce zwołując II Polski Synod Plenarny, który odbył się w latach 1991-1999. W okresie przygotowawczym do Synodu wypracowano dokumenty robocze, które opublikowano z początkiem 1991 roku¹³. W jednym tomie znalazło się 17 dokumentów roboczych, dotyczących odnowy życia religijnego w Polsce według nauki II Soboru Watykańskiego. Warto zwrócić uwagę, że małżeństwu i rodzinie poświęcono tam osobny dokument: „W trosce o polską rodzinę”¹⁴. Poza tym problematyka odnosząca się do małżeństwa i rodziny zostały podjęta także w kilku innych dokumentach. W celu koordynacji prac poszczególnych grup synodalnych, w 1994 roku powołano Komisję Synodalną do Spraw Rodziny. Po zakończeniu Synodu Episkopat Polski ogłosił wypracowane dokumenty, jako dar dla Kościoła w Polsce na trzecie tysiąclecie¹⁵. Jednak, aby dar ten stał się życiodajny, trzeba było rzetelnego wcielenia go w życie¹⁶.

3. Nauczanie biskupów

Troska o małżeństwo i rodzinę nieprzerwanie jest wyrażana w nauczaniu biskupów polskich. Dostrzec ją można w licznych listach pasterskich, orędziach, odezwach, przemówieniach i kazaniach oraz innych formach posługi¹⁷. Podkreślić należy szczególnie posługę wobec rodziny Prymasa Stefana

¹³ Por. II Polski Synod Plenarny. Teksty robocze, Poznań-Warszawa 1991.

¹⁴ Tamże, s. 297-307.

¹⁵ II Polski Synod Plenarny (1991-1999), Poznań 2001.

¹⁶ Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie, w: tamże, s. 21-40.

¹⁷ Oto tytuły niektórych prac naukowych powstałe w różnych ośrodkach akademickich omawiające troskę o małżeństwo i rodzinę w nauczaniu Episkopatu Polski: S. Gasiński, Problem nierozzerwalności małżeńskiej w nauczaniu Episkopatu Polski 1945-1975, Kraków 1984 (mps, PAT); F. Kampka, Zagadnienia małżeństwa i rodziny w listach pasterskich Episkopatu Polski 1945-1974, Lublin 1981 (mps, KUL); A. Krużycki, Cele małżeństwa w świetle powojennych listów pasterskich Episkopatu Polski, Kraków 1986 (mps, PAT); A. Sabatowska, Funkcja wychowania rodziny

Wyszyńskiego oraz takich biskupów polskich, jak: Karol Wojtyła, Kazimierz Majdański, Wilhelm Pluta, Stanisław Stefanek, którzy odczytując właściwie „znaki czasu”¹⁸ starali się i starają mądrze i odważnie wychodzić naprzeciw wyzwaniom, jakie stawała sytuacja, w jakiej znalazły się polskie małżeństwa i rodziny.

Mając na uwadze społeczno-polityczną przestrzeń działania Kościoła i jego poczucie współodpowiedzialności za polskie społeczeństwo, biskupi polscy słusznie podkreślali miejsce rodziny w społeczeństwie i jej podstawowe odniesienie do narodu i państwa. Nauczanie to uświadamiało społeczeństwu i przypominało ówczesnym władzom obiektywną prawdę, według której

w świetle „Listów Pasterskich Episkopatu Polski” 1945-1980, Lublin 1981 (mps, KUL); S. Sudoł, Troska biskupów polskich o wiarę i moralność w rodzinie na podstawie listów pasterskich Episkopatu w latach 1945-1966, Kraków 1984 (mps, PAT); T. Szatkowski, Zadania rodziny w listach pasterskich Episkopatu Polski 1945-1974, Poznań 1983 (mps, PWT); S. Fiećko, Podstawowe zadania rodziny chrześcijańskiej w świetle listów pasterskich Prymasa Polski Stefana Kardynała Wyszyńskiego w latach 1946-1981, Warszawa 1990 (mps, UKSW); B. Lewandowska, Wizja rodziny chrześcijańskiej w nauczaniu Ks. Stefana Kardynała Wyszyńskiego, Warszawa 1987 (mps, UKSW); A. Pruszek, Koncepcja przygotowania do małżeństwa w działalności duszpasterskiej ks. bpa Wilhelma Pluty (1958-1986), Warszawa 1988 (mps, UKSW); A. Bandura, Troska o religijno-moralne wychowanie młodzieży w listach pasterskich Episkopatu Polski w latach 1945-1974, Kraków 1987 (mps, PAT); M. Rutkowski, Rodzina a wychowanie chrześcijańskie w nauczaniu Episkopatu Polski w latach 1965-1975, Kraków 1987 (mps, PAT); J. Makowiecka, Prawa, obowiązki i zagrożenia rodziny we współczesnym świecie na podstawie powojennych Listów Episkopatu, Kraków 1995 (mps, PAT); K. Kopeć, Moralny ideał rodziny na podstawie listów pasterskich Episkopatu Polski w latach 1945-1974, Poznań 1988 (mps, PWT); F. Sikora, Obowiązek wychowawczy rodziców w świetle listów pasterskich Prymasa Polski Kard. Stefana Wyszyńskiego (1949-1981), Poznań 1991 (mps, PWT).

¹⁸ Znaki czasu rozumiemy tu jako „specyficzne zjawiska społeczne zachodzące we współczesnym świecie, zarówno pozytywne jak i negatywne, uwarunkowujące zbawczą misję Kościoła” (B. Mierzwiński, Specyfika polskich znaków czasu, w: Komisja Duszpasterstwa Ogólnego Konferencji Episkopatu Polski, Poznań Chrystusa. Program duszpasterski na rok 2001/2002, Katowice 2001, s. 29; por. także: J. Sieg, Znaki czasu, AK 1969, R. 61, z. 364, s. 213-225; O. B. Przybylski, Znaki czasu (Przegląd bibliograficzny), AK 1970, R. 62, z. 366, s. 133-141; M. D. Chenu, Signes des temps. Réflexion théologique, w: Vatican II, L’Eglise dans le monde de ce temps, t. 2, Paris 1967, s. 205-225; A. L. Szafrąński, Kairologia. Zarys nauki o Kościele w świecie współczesnym, Lublin 1990; R. Bielecki, Znaki czasu i ich rozpoznawanie, w: Teologia pastorałna, red. R. Kamiński, t. 1, Lublin 2000, s. 223-247).

rodzina jest najlepszym środowiskiem rozwojowym osoby ludzkiej. Dlatego od poziomu jej życia i moralności zależy moralność społeczna i wspólne dobro narodu.

Na kanwie programu obrony małżeństwa i rodziny Kościół katolicki w Polsce rozwija program antropologiczny. Jest to ambitny program zorientowany na wychowanie człowieka, oparty na zasadach miłości społecznej i sprawiedliwości, znajdujących swoją transcendentną podstawę w Chrystusie i chrześcijańskim przekazie nauki objawionej. Posługa duszpasterska wobec rodziny faktycznie służyła odnowie kultury ludzkiej i chrześcijańskiej, podejmowała wysiłek zwalczania takich wad narodowych jak: alkoholizm, przemoc w układach międzyludzkich, marnotrawienie dorobku narodowego, a z drugiej strony była nastawiona na kształtowanie pozytywnych postaw na wobec potrzebujących, na współpracę dzieci z rodzicami, na kulturę życia codziennego.

Nauczanie biskupów polskich o małżeństwie i rodzinie w okresie przed-soborowym (zwłaszcza podczas *Wielkiej Nowenny*) zawierało pewne intuicje i wskazania odnośnie do małżeństwa i rodziny, które wyprzedzały nauczanie II Soboru Watykańskiego oraz docierały na obrady soborowe przez polską delegację, w której uczestniczyli biskupi polscy, m.in.: bp Karol Wojtyła, bp Kazimierz Majdański¹⁹. Jurydyczne rozumienie sakramentu małżeństwa podkreślające prawną ważność umowy małżeńskiej w nauczaniu soborowym uzyskało nowe akcenty. Na skutek nowych prądów filozoficznych, zwłaszcza egzystencjalizmu chrześcijańskiego i personalizmu, Ojcowie Soboru na nowo przeanalizowali zagadnienia związane z małżeństwem i rodziną. Podkreślili elementy teologiczne, godność naturalną tego związku oraz jego fundament, którym jest miłość wzajemna małżonków. Położyli większy akcent na istotę małżeństwa i rodziny oraz dowartościli ich wymiar egzystencjalny (por. KDK 48).

Biskupi polscy zdawali sobie sprawę z tego, że systematyczna sekularyzacja okresu powojennego była procesem złożonym i silnym oraz że jej oddziaływanie mogło w dużym stopniu osłabić podejmowane wysiłki duszpasterskie. Nie powodowało to jednak zniechęcenia, a także oczekiwania natychmiastowych i spektakularnych efektów.

¹⁹ Jego przemówienie soborowe, świadczące o zaangażowaniu całego Episkopatu Polski w obronę życia, można znaleźć w: K. Majdański, *Inspiracje II Soboru Watykańskiego dla studiów nad rodziną*, w: *W służbie godności małżeństwa i rodziny. 10-lecie Instytutu Studiów nad Rodziną ATK, Łomianki 1985*, s. 31-37.

Ważnym elementem w procesie kształtowania katolickiej opinii o małżeństwie i rodzinie jest kościelne nauczanie kaznodziejskie²⁰. Należy zaznaczyć, że ważne miejsce w duszpasterstwie rodzin zajmuje właściwe przeżycie uroczystości Świętej Rodziny, przypadającego w pierwszą niedzielę po Bożym Narodzeniu. Na tę uroczystość każdego roku przygotowywane jest Orędzie Episkopatu o małżeństwie i rodzinie. Treść tych Orędzi stanowi swoistą katechezę narodową i cenną pomoc dla duszpasterstwa rodzin. Podejmowane tematy dotyczą aktualnych problemów polskich rodzin oraz dają światło na całokształt pracy z rodzinami.

Wydawane są specjalne czasopisma, w których kapłani znajdują materiał do homilii na tematy rodzinne. Należy wspomnieć szczególnie o dwóch tego typu czasopismach: „Współczesnej Ambonie” (od 1946 r.) i „Bibliotece Kaznodziejskiej” (od 1957 r.). Pisma te w założeniu stanowią oficjalne organy kościelne, mające stać na usługach duchowieństwa całej Polski i uwzględniać najszczególnej jego dezyderaty. Mają za zadanie nauczanie duchowieństwa ścisłego łączenia w homiliach elementu dogmatycznego z moralnym, a także poruszania spraw aktualnych. Wśród działów tematycznych tych czasopism, tematy dotyczące małżeństwa i jego świętości otrzymują szczególnie wysoką rangę.

Analizowane treści nauczania kościelnego wskazują na częste i różnorodne podejmowanie tematyki związanej z godnością małżeństwa oraz znaczeniem rodziny dla życia jednostki i społeczeństwa, w tym także dla Kościoła, któremu rodzina dostarcza nowych członków i socjalizuje ich religijnie. Nauczanie to ukazuje, że małżeństwo jest zaproszeniem skierowanym przez Boga do człowieka, w celu współpracy w powoływaniu nowego życia. Rodzina jest ostoją dla dzieci – zapewnia im pomoc materialną i stwarza warunki do rozwoju osobowości. W razie trudności religijnych dom rodzinny staje się ostoją wiary w Boga. Rodzina jest z natury wyposażona w takie wartości, dzięki którym staje się niewyczerpanym źródłem odnawiającego się życia. W planach Bożych jest ona wielką tajemnicą, związkiem ludzi współpracujących z Bogiem w dawaniu życia i „kolebką świętych”, powołaną do rozwijania życia nadprzyrodzonego i wyrabiania cnót chrześcijańskich, zwłaszcza ofiarnej miłości.

Warto też wspomnieć o ważnym dokumencie wydanym przez Konferencję Episkopatu Polski nt. rodziny „Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie”²¹.

²⁰ Por. F. Adamski, *Małżeństwo i rodzina*, Lublin 1980, s. 36-52.

²¹ Dokument ten został zatwierdzony w czerwcu 2009 r. podczas Zebrania Plenarnego KEP w Łomży, a ogłoszony na Jasnej Górze, 25 sierpnia 2009. Por. <http://www.sluzyceprawdzie.pl/> (16.02.2010).

Dokument przypomina nauczanie Kościoła o wartości rodziny, analizuje sytuację rodziny w Polsce oraz zawiera apel o politykę rodzinną w naszym kraju.

4. Naukowe wsparcie rodziny

Nie można także zapominać o posłudze nauki, która zgłębia, porządkuje, wyjaśnia i uczy prawdy o małżeństwie i rodzinie, najpierw w świetle Objawienia Bożego, a także w świetle osiągnięć innych nauk. Można mówić o nieustannym świadectwie wrażliwości Kościoła w Polsce na potrzebę rzetelnej formacji naukowej w posłudze wobec rodziny. Istnieje od wielu lat możliwość odbywania studiów specjalistycznych o rodzinie, nie tylko przez osoby duchowne, ale i świeckie, w Krakowie, Lublinie, Warszawie i innych ośrodkach akademickich. Warto w tym miejscu przypomnieć, że nauki o rodzinie zostały w 1995 roku oficjalnie zatwierdzone jako odrębny kierunek studiów²². Publikowane są w Polsce katolickie czasopisma naukowe, zajmujące się problematyką rodzinną: „Sprawy Rodziny”, „Studia nad Rodziną”, „Wychowawca” i inne. Ośrodki naukowe organizują sympozja i zjazdy poświęcone tej tematyce. Podejmuje się także szereg innych inicjatyw mających wspierać polską rodzinę.

Duszpasterstwo rodzin stara się wspierać rodziców, pomagając im tworzyć ze swych rodzin „wspólnoty życia i miłości”, zapewniając im możliwość podnoszenia ich kultury pedagogicznej oraz aktywizując ich obecność w szkole i w organizacjach monitorujących środki społecznego przekazu. Troszczy się też o odpowiedni poziom katechezy o miłości dla dzieci i młodzieży, z właściwym programem realizowanym przez kompetentnych wychowawców (por. DDR 19-23, 61, 65).

5. Przygotowanie do małżeństwa i życia w rodzinie

Najbardziej prekursorskim osiągnięciem Kościoła katolickiego w Polsce, również wobec Kościoła Powszechnego, była wydana 12 lutego 1969 r. *Pierwsza instrukcja Episkopatu Polski dla duchowieństwa o przygotowaniu wiernych do sakramentu małżeństwa i rodziny*²³. Podobnie można stwierdzić o *Drugiej instrukcji Episkopatu Polski dotyczącej przygotowania do małżeń-*

²² Por. Nauki o rodzinie, red. J.A. Kłys, Warszawa 1995. Było to w XX lecie istnienia Instytutu Studiów nad Rodziną ATK w Łomiankach, założonego przez abp. K. Majdańskiego.

²³ „Sprawy rodziny” 1985, nr 1, s. 7-20.

stwa i życia rodzinnego oraz wprowadzenia nowego obrzędu sakramentu małżeństwa z 11 marca 1975 roku²⁴ *Przystosowanie do nowych norm Kodeksu Prawa Kanonicznego zawiera zaś Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w kościele Katolickim*, promulgowana 13 grudnia 1989 roku²⁵.

Kościół katolicki w Polsce zwraca szczególną uwagę na przygotowanie młodzieży do przeżywania narzeczeństwa, do zawarcia małżeństwa i do życia w rodzinie. Zgodnie ze wskazaniem adhortacji apostołskiej *Familiaris consortio* i *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* to przygotowanie ma przebiegać w trzech etapach: dalszym, bliższym i bezpośrednim oraz ma na celu stopniowe wprowadzenie w tematykę małżeństwa i życia w rodzinie, ukazując równocześnie chrześcijański pogląd na te rzeczywistości. Przygotowanie dalsze polega na dostarczaniu odpowiedniej wiedzy i przyswojeniu stosownych cnót, związanych z życiem rodzinnym. Proces ten rozpoczyna się już w dzieciństwie i kontynuowany jest na wszystkich etapach szkolnych i katechetycznych. Przygotowanie to powinno odbywać się w rodzinie, w szkole poprzez katechezę oraz w grupach rówieśniczych. Jeżeli chodzi o przygotowanie bliższe, odnosi się ono do młodzieży ponadgimnazjalnej. Ma być swego rodzaju katechumenatem przed narzeczeństwem i zawarciem małżeństwa. Jego zadaniem jest pogłębienie nauki o małżeństwie i rodzinie, uwrażliwienie na fałszywe teorie w tych dziedzinach, przysposobienie do międzyosobowego życia w małżeństwie i w rodzinie oraz pogłębienie życia wspólnotowo-liturgicznego. Ten etap przygotowania, według *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin*, ma być realizowany poprzez roczną parafialną katechezę przedmałżeńską, obejmującą co najmniej 25 spotkań katechetycznych. Skrócona katecheza przedmałżeńska prowadzona ma być tylko w sytuacjach wyjątkowych, szczególnie adresowana jest dla tych, którzy nie mogli uczestniczyć w katechizacji rodzinnej (DDR 26). W duszpasterstwie akademickim zalecane jest roczne studium przedmałżeńskie.

Etap trzeci stanowi przygotowanie bezpośrednie obejmujące spotkania z duszpasterzem w kancelarii parafialnej, odbycie trzech katechez przedślubnych z zakresu teologii małżeństwa, etyki życia małżeńskiego i liturgii sakramentu małżeństwa oraz trzech spotkań w poradni życia rodzinnego, przystąpienie do spowiedzi przedślubnej oraz przeprowadzenie rozmowy sprawdzającej wiedzę religijną naręczonych (DDR 27, 29-35)²⁴.

W działalność pastoralną Kościoła wpisują się również organizowane w ciągu roku katechezy głoszone systematycznie małżonkom i rodzicom,

²⁴ Tamże, s. 21-32.

²⁵ Kraków 1990.

zwłaszcza z okazji chrztu ich dziecka, I Komunii świętej oraz sakramentu bierzmowania (DDR 52). Obok działań mających na celu pedagogizację rodziców, Kościół troszczy się o to, aby podczas rekolekcji parafialnych rekolekcyjniści poruszali dostatecznie szeroko, nie tylko podczas nauk stanowych, zagadnienia duchowości małżeńskiej i rodzinnej (DDR 52). Mając na uwadze znaczenie Słowa Bożego, zachęca się rodziny chrześcijańskie do nabywania Pisma Świętego, regularnego czytania i rozważania go. W posłudze nauczycielskiej Kościoła na rzecz małżeństwa i rodziny ważne miejsce przypada również środkom społecznego przekazu.

Wszystkie te działania i środki mają na uwadze przybliżanie zamysłu Bożego względem rzeczywistości małżeńsko-rodzinnej, a także udzielanie odpowiedzi na nurtujące pytania i problemy, wobec których staje współczesna rodzina, tak, aby nie była ona osamotniona i pozbawiona opieki oraz formacji intelektualno-duchowej.

6. Poradnictwo rodzinne

Katolickie Poradnie Rodzinne²⁶ początkowo, w latach 50-tych, przeznaczone były dla małżeństw i rodzin. Pracowało w nich zaledwie po kilka osób zajmujących się odpowiedzialnym rodzicielstwem, planowaniem rodziny w oparciu o metody rozpoznawania płodności. Pracownicy poradni zajmowali się też opieką nad samotnymi matkami.

Początek ośrodków poradnictwa duszpasterskiego w Polsce sięga 1956 roku, kiedy wobec zmasowanej ateizacji, Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski zaleciła organizowanie katolickich poradni dla małżeństw i rodzin. Powstało ich wówczas kilka w różnych diecezjach (Warszawa, Katowice, Poznań, Kraków). Dla pracowników tych poradni organizowano szkolenia i poszerzano zakres udzielanych porad. Nie ograniczono ich tylko do nauczania metod regulacji poczęć i rozwiązywania problemów małżeńsko-rodzinnych. Należy podkreślić, że inicjatorami tego typu poradni byli często katolicy świeccy – lekarze, psycholodzy, wychowawcy.

Inicjatorem poradnictwa rodzinnego w Polsce była Teresa Strzembosz, ona była również założycielką Poradni Rodzinnej w Warszawie. Ks. Prymas Stefan Wyszyński wraz z biskupami popierali i wspierali tego typu działalność. Na terenie Krakowa bardzo aktywnie włączał się w to dzieło K. Wojtyła,

²⁶ Por. A. Skreczko, *Katolicka poradnia rodzinna*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, Lublin 2006, s. 355-358; tenże, *Katolickie poradnictwo małżeńskie i rodzinne*, w: *tamże*, s. 358-360.

późniejszy metropolita krakowski przy współudziale dr W. Półtawskiej, byłej więźniarki obozu w Ravensbrück, lekarza psychiatry i obrońcy rodzin. Należy zaznaczyć, że w Polsce rozpoczęły swą działalność poradnie rodzinne już na 10 lat przed ogłoszeniem encykliki Papieża Pawła VI *Humanae Vitae* (25.07.1968).

Według pierwotnej idei poradnictwo rodzinne miało na celu ochronę rodziny i miało być skutecznym antidotum na ideologiczną (komunistyczną) akcją godzącą w jedność, trwałość i spójność rodziny tradycyjnej, religijnej. Pierwsze instruktorki i doradczynie w Poradniach Katolickich rekrutowały się spośród zaangażowanych religijnie pracowników służby zdrowia. Prowadzono systematyczne szkolenia na poziomie diecezjalnym. Słuszną była tendencja, aby poradnictwo dla małżeństw i rodzin prowadzone było przez osoby świeckie żyjące w małżeństwach, tak by informacje z zakresu etyki małżeńskiej i diagnostyki płodności przekazywały osoby równe im stanem życia. Wiedza przekazywana korzystającym z poradni małżonkom była bardziej wiarygodna i przekonywująca, bo poparta własnym przykładem nauczających.

Od tamtego czasu poradnie katolickie bardzo się rozrosły, nie tylko w liczbę, lecz także w zakres świadczonych usług. Obecnie w poradniach katolickich pracują różni specjaliści: lekarze, psychiatry, psychologowie, pedagodzy, duchowni, pracownicy społeczni. W ramach duszpasterstwa specjalistycznego istnieją również duszpasterskie telefony zaufania oraz domy samotnej matki.

7. Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin

W 2003 roku ukazał się długo w naszym kraju oczekiwany, dokument *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin*, który normuje pracę Kościoła katolickiego w Polsce w posłudze rodzinie²⁷. Warto zauważyć choćby jeden z aspektów podkreślonych w dokumencie, jakże aktualny w obecnej rzeczywistości polskiej, czyli zagadnienie patriotyzmu w rodzinie, którego przez wieki uczył Kościół: „W każdej rodzinie powinno się rozwijać cnoty obywatelskie: otwarcie na drugiego człowieka, pokochanie go, zdolność przebaczenia, solidność w życiu, rzetelność w pracy, troska o dobro wspólne itp., pielegnować patriotyzm, poznawać własną historię, uczyć szacunku do innych narodów. W ten sposób będzie wychowywać się dojrzałych społecznie katolików, mądrych

²⁷ Dokument ten został przygotowany przez Komisję (obecnie Radę) Episkopatu ds. Rodziny i przyjęty podczas 322 Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski w Warszawie w dniu 1 maja 2003 r.

wyborców, a czasem przyszłych polityków, zdolnych do pracy na rzecz rodzin” (DDR 84).

Wśród wielu zadań, jakie duszpasterstwo rodzin realizuje w Polsce od prawie 50-ciu lat należy wymienić: nauczanie naturalnych metod planowania rodziny, obrona życia dziecka poczętego, wychowanie prorodzinne dzieci i młodzieży, wprowadzenie obowiązkowego, powszechnego przygotowania narzeczonych do małżeństwa i założenia rodziny, rozwój poradni życia rodzinnego, stworzenie domów samotnej matki oraz ośrodków adopcyjno-opiekuńczych²⁸. Do tego dochodzi pomoc materialna i duchowa rodzinom w trudnych sytuacjach, zwłaszcza dotkniętych bezrobociem²⁹.

8. Ruchy kościelne

Intensywny rozwój ruchów, wspólnot i stowarzyszeń religijnych jest szczególnym fenomenem czasów posoborowych. Zaczęły się one powstawać w Polsce w latach 60-tych. Istniejące wcześniej stowarzyszenia chrześcijańskie zostały zlikwidowane przez reżim komunistyczny w 1950 roku. Dopiero od 1989 roku stowarzyszenia mogą być na nowo rejestrowane w sądach i swobodnie prowadzić działalność statutową. W latach 60-tych i 70-tych rozwijały się natomiast w parafiach grupy nieformalne i kościelne ruchy charyzmatyczne. Do Polski zostały przeszczepione niektóre ruchy charyzmatyczne z zagranicy³⁰, ale powstały także ruchy rodzime³¹. Ks. W. Przygoda twierdzi, że „rozwój zrzezeń katolików świeckich miał w Polsce swoje apogeum na przełomie lat 70-tych i 80-tych XX wieku. W latach 90-tych nastąpiła stabilizacja rozwoju zrzezeń religijnych. Część katolików pozostała w dawnych ruchach nieformalnych, część z nich przyłączyła się do powstałych po 1989 roku stowarzyszeń”³².

²⁸ Szerzej na ten temat: B. Mierzwiński: Duszpasterstwo rodzin [współautorzy: ks. Józef Wilk, ks. Robert Bielen], w: *Teologia pastoralna*, T. 2: *Teologia pastoralna szczegółowa*, red. R. Kamiński, Lublin 2002, s. 403-442; *Rodzin duszpasterstwo*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, Lublin 2006, s. 737-743.

²⁹ Tenże, *Kościół wobec problemu bezrobocia*, Warszawa 2004.

³⁰ Np. Neokatechumenat, *Comunione e liberazione*, *Odnowa w Duchu Świętym*, *Focolari*, *Ruch Szentsztacki*, *Wiara i Światło* i inne.

³¹ Np. *Ruch Światło-Życie*, zorganizowany przez ks. F. Blachnickiego; *Ruch Rodzin Nazaretańskich* – założony przez ks. T. Dajczera i inne.

³² W. Przygoda, *Apostolat świecki w Polsce w czterdzieści lat po Soborze Watykańskim II*, „*Teologia Praktyczna*” 2006, nr 7, s. 53.

W Polsce prowadzi aktualnie działalność około 150 dużych ruchów i stowarzyszeń chrześcijańskich o zasięgu krajowym lub regionalnym³³. Niektórzy podają liczbę 300³⁴. Niewątpliwie trudna jest do oszacowania liczba mniejszych grup funkcjonujących w społecznościach lokalnych, niekiedy w jednej parafii. Ruchy katolickie odbywają kongresy krajowe (1994, 2000, 2005).

Przynależność do grup religijnych, stowarzyszeń i ruchów katolickich w Polsce deklaruje ok. 5% katolików (1,5 do 2 mln)³⁵. Reaktywowana w 1996 r. Akcja Katolicka liczy około 33 tys. członków³⁶. Ta stosunkowo niewielka liczba uczestników zrzeszeń eklezjalnych i katolickich jest o tyle niekorzystna, że z tymi małymi wspólnotami wiąże się nadzieje na przyszłość Kościoła.

W 1990 roku powstała Ogólnopolska Rada Ruchów Katolickich, do której aktualnie należą liderzy ponad 70 ruchów katolickich, grupujących ponad 750 tys. katolików. Celem tej Rady jest promocja działalności ruchów katolickich w Kościele i społeczeństwie; rozwój współpracy pomiędzy ruchami w zakresie ewangelizacji, apostołstwa i formacji; współpraca z Episkopatem Polski, władzami rządowymi i samorządowymi; wspieranie refleksji teologicznej nad zjawiskiem ruchów w Kościele, a także kontakty i współpraca międzynarodowa z ruchami katolickimi³⁷.

Warto podkreślić, że ta różnorodność ruchów jest owocem działania Ducha Świętego. Te poszczególne zrzeszenia religijne służą na różne sposoby rodzinie i ratują ją od współczesnych zagrożeń.

9. Media katolickie

Współczesne media – prasa, radio, telewizja i inne – wywierają ogromny wpływ zarówno na życie publiczne oraz społeczne, jak i na życie jedno-

³³ Por. tamże, s. 53. Należy zaznaczyć, że podana liczba jest jedynie przybliżona.

³⁴ Por. R. Bieleń, *Duszpasterstwo rodzin we współczesnej Polsce*, Lublin 2001, s. 205. Autor podaje, że najliczniejszym jest Ruch Światło-Życie (ok. 70 tys.).

³⁵ Por. T. Zembrzusi, *Wnioski końcowe, Kto? Włocławek 1997*, s. 146, (cyt. za. R. Bieleń, *Duszpasterstwo rodzin we współczesnej Polsce*, dz. cyt., s. 205).

³⁶ A. Schulz, *Teolodzy są potrzebni ruchom i stowarzyszeniom katolickim*, w: Rada Naukowa Konferencji Episkopatu Polski, *Kościół w życiu publicznym. Materiały z VII Kongresu Teologów Polskich*. KUL, 12-15 IX 2004, Lublin 2004, t. I, s. 268; por. J. Mariański, *Religijność społeczeństwa polskiego w perspektywie europejskiej*, Kraków 2004, s. 384-387.

³⁷ Por. A. Petrova-Wasilewicz, *Leksykon ruchów i stowarzyszeń w Kościele*, Warszawa 2000, s. 307-310.

stek oraz rodzin. Podkreśla to Instrukcja duszpasterska *Aetatis novae*, w której czytamy: „nie ma dziś takiego miejsca, w którym nie daje się odczuć wpływu środków przekazu na postawy religijne i moralne, na systemy społeczne czy na wychowanie” (AN 1). Media zajmują ważne miejsce w życiu człowieka, stanowiąc dla niego podstawowe źródło informacji, także na tematy związane z problematyką rodzinną.

W innym dokumencie watykańskim na temat mediów znajdujemy następujące słowa: „Katolicy, podobnie jak inni obywatele, mają prawo do wolnego wyrażania swych opinii, łącznie z prawem dostępu do środków społecznego przekazu. Prawo do wolności wyrazu obejmuje także wyrażanie opinii w sprawach dotyczących dobra Kościoła, z zachowaniem nienaruszalności wiary i obyczajów, szacunku wobec pasterzy, biorąc pod uwagę wspólny pożytek i godność osoby (por. Kan. 212.3; Kan. 227)”³⁸.

Korzystanie z informacji zawartych w mass mediach może rozwijać świadomość pedagogiczną rodziców – pomagać lepiej zgłębiać problemy wychowawcze, rozszerzać horyzonty myślenia i dostarczać materiału do wspólnej rozmowy w gronie rodzinnym. Rodzice czerpią swoją wiedzę z telewizji, z radia, z prasy, z publikacji książkowych oraz z Internetu. Z tego względu mass media zajmują istotne miejsce w kształtowaniu kultury pedagogicznej rodziców. Warto w tym miejscu zauważyć, że siła oddziaływania mediów katolickich jest o wiele mniejsza niż innych, gdyż większość tytułów prasowych, rozgłośni radiowych i stacji telewizyjnych prezentuje inną wrażliwość i inny system wartości niż dominujące w naszym kraju chrześcijaństwo.

Działanie Kościoła jest działaniem duszpasterskim. To właśnie w tym szeroko pojętym duszpasterstwie mieści się tajemnica miejsca środków społecznego przekazu³⁹. Kiedy na początku XX wieku pojawiły się środki przekazu o charakterze masowym, Kościół w naturalny sposób starał się je wykorzystywać dla pełnionej przez siebie misji. Jako przykład wymienić można Radio Watykańskie, które powstało zaledwie w kilka lat po wynalazku Marconiego. Najsilniejszy rozwój mediów katolickich w Europie przypadł na okres dwudziestolecia międzywojennego. Rozwijała się wówczas świetnie prasa katolicka, powstawały też pierwsze nowoczesne i doskonale wyposażone agencje informacji katolickiej.

Okres wojny i powojennych komunistycznych represji skutecznie zahamował nie tylko rozwój, ale i obecność mediów katolickich w przestrzeni publicznej. Kościół w Polsce, po latach restrykcji, zaczął od 1989 roku rozwijać

³⁸ Papieska Rada Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach przekazu*, Watykan 2000, nr 17.

³⁹ Por. Kościół a kultura masowa, red. F. Adamski, Kraków 1987.

na nowo media katolickie – czy to samodzielnie, czy też w ramach mediów publicznych, bądź komercyjnych⁴⁰.

Początek działalności mediów katolickich w Polsce wyznacza rok 1989. Następnie, w roku 1991 Episkopat Polski podpisał z Ministerstwem Łączności porozumienie o nadawaniu lokalnych radiostacji o charakterze katolickim. 6 grudnia 1991 roku w Toruniu i Bydgoszczy zaczyna nadawać lokalne radio zakonu redemptorystów o nazwie Radio Maryja. W późniejszym czasie, radio to znacznie nadawać na falach ogólnopolskich i stanie się najchętniej słuchanym radiem katolickim w kraju⁴¹.

Tematyka wychowania w rodzinie podejmowana jest systematycznie lub okazjonalnie w przeważającej większości programów katolickich i katolickich publikacji⁴². Kościół katolicki, chcąc promować dobre programy i publikacje wspierające rodziny w ich powołaniu rodzicielskim, zachęca do oglądania programów, słuchania audycji, a także do lektury prasy katolickiej. Kościół prowadzi także sieć bibliotek i klubów parafialnych, w których można przeczytać lub wypożyczyć literaturę albo obejrzeć programy z dziedziny kształtowania kultury pedagogicznej rodziców. Trudno jest określić jak skuteczna jest to praca, ale niewątpliwie należy wziąć ją pod uwagę omawiając podejmowane przez Kościół katolicki działania na rzecz kształtowania kultury pedagogicznej rodziców. Ważna w tym jest troska Kościoła o właściwe podejście do korzystania z mediów. Kard. Z. Grocholewski stwierdza, że „wszechstronność i skala oddziaływania mediów jest obecnie tak potężna, dla dobra, ale i dla zła, dla prawdy, ale i dla kłamstwa, że chcąc nie chcąc, musimy uczyć się mediów, by z nich korzystać i by w nich pracować”⁴³.

Oddziaływanie mediów nie pozostaje bez wpływu na proces wychowania, przy czym wpływ ten bywa określany zazwyczaj jako ambiwalentny – raz dobry, raz zły. W Instrukcji *Aetatis novae* czytamy: „Środki przekazu potrafią zarówno umacniać, jak i niszczyć tradycyjne wartości w sferze religii, kultu-

⁴⁰ Por. T. Goban-Klas, *Mass media w Polsce 1989-1992. Rekonstrukcja sfery publicznej*, Kraków 1992; P. Wojciechowski, *Transformacja społeczno-polityczna w Polsce a rozwój katolickich i kościelnych mediów i ośrodków informacyjnych*, Warszawa 1998, mps.

⁴¹ Por. Media katolickie w Polsce, <http://ficu.salon24.pl/137901,media-katolickie-w-polsce> (2.02.2010).

⁴² Por. R. Bieleń, *Kościół Katolicki w Polsce promotorem podnoszenia kultury pedagogicznej rodziców*, w: *Dzisiejsze aspiracje katechezy*, red. J. Stala, Kielce 2005, s. 385-406.

⁴³ Z. Grocholewski, *Naglęca potrzeba edukacji lub en Christo paideia*, w: *Edukacja katolicka: szanse i zagrożenia*, red. K. Bieliński, Toruń 2009, s. 13.

ry i rodziny” (AN 4). „Środki masowego przekazu – uważa ks. Alojzy Drożdż – wdzierają się w życie codzienne człowieka i narzucają mu swoją wszechobecność: w domu, na ulicy, w szkole, w środkach komunikacji, w miejscach pracy i odpoczynku. Odizolowanie się czy ucieczka od tej presji jest niemożliwa. Ten nacisk, to w pewnym sensie opinanie, może mieć kształt albo wychowawczo pozytywny – jak dobra forma odciskająca nowe kształty, albo wychowawczo negatywny – jak buntownicze i irracjonalne zachowanie tłumu czy grupy nastolatków”⁴⁴. Zazwyczaj publikacje dotyczące wpływu mediów na wychowanie chrześcijanina utrzymane są w tonie postulatycznym, gdzie pojawiają się próby określenia, jakie media powinny być, aby ich oddziaływanie wychowawcze miało charakter pozytywny⁴⁵.

Refleksja nad dokumentami kościelnymi, poświęconymi problematyce mediów pozwala wnioskować, że w dziedzinie wychowania do ich prawidłowego odbioru Kościół wyznacza pedagogom i rodzicom bardzo ambitne cele⁴⁶. Zwracając się do odbiorców, Kościół przestrzega, że nowoczesne środki komunikacji społecznej, nie kierując się zdrowymi zasadami etycznymi, zakłamują prawdę o człowieku (por. LdR 20). Oprócz niezbędnej wiedzy na ten temat wymaga się kształtowania w wychowankach odpowiednich postaw, takich jak postawa krytyczna, postawa selektywnego odbioru mediów czy postawa twórczej aktywności⁴⁷. Równoległe z tą działalnością powinno przebiegać eliminowanie postaw negatywnych, które mogły być uformowane pod wpływem mediów, na przykład postawy uzależnienia od mediów czy postawy makiawelizmu, która przejawia się w stałej tendencji do manipulowania innymi ludźmi.

Pojawiły się i pojawiają próby wsparcia odbiorców mediów oraz propagowanie mediów „nietoksycznych”. Warto w tym miejscu wspomnieć o Klubie Miłośników Dobrych Mediów (KMDM)⁴⁸, który powstał w styczniu 2002 roku. Jest to serwis o mediach katolickich redagowany przez Janusza

⁴⁴ A. Drożdż, Wychowanie i opinia publiczna, w: Wychowanie a kultura, red. A. Solak, Tarnów 2000, s. 37.

⁴⁵ Por. Religia a mass media. Znaczenie środków społecznego przekazu w kulturze religijnej Polski, red. W. Zdaniec, Ząbki 1997.

⁴⁶ Por. Jan Paweł II, Rodzina wobec środków społecznego przekazu. Orędzie na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, 1.05.1980, NP III, 1, s. 434-436; tenże, Środki społecznego przekazu w służbie rodziny. Przemówienie do uczestników międzynarodowego sympozjum poświęconego rodzinie (4.06.1993), L'ORpol. 1993, nr 8-9, s. 27-28.

⁴⁷ Por. A. Lepa, Media a postawy, Łódź 2003.

⁴⁸ <http://kmdm.pl/historia.php>. (15.02.2010).

Sierpowskiego, twórcę i pomysłodawcę KMDM. Oglądalność i popularność strony stale i dynamicznie rośnie. Wraz z początkiem 2006 roku, w ramach promocji strony, jej organizatorzy zakupili prawa do polskiej domeny o nazwie kmdm.pl. Utrwalili w ten sposób nazwę strony na polskim rynku internetowym – obecnie nazwa strony jest bardziej rozpoznawalna. Warto dodać, że KMDM jest stroną internetową działającą NON PROFIT, co oznacza że nie stoi za nią żadna firma, ani też organizacja. Cała redakcja wraz z dyrekcją nie otrzymuje funduszy z tytułu prowadzenia serwisu.

Zakończenie

Wszystkie wymienione wyżej działania podejmowane przez Kościół katolicki w Polsce mają na uwadze dobro małżonków i rodzin. Działania te obejmują różne formy i sposoby niesienia pomocy rodzinie. Kościół, wierny swemu Założycielowi, w centrum posługi pastoralnej umieścił rodzinę, gdyż ta wspólnota, będąca „małym Kościołem”, jest podstawowym budulcem Mistycznego Ciała, którym jest Chrystusowy Kościół. Działalność duszpasterska Kościoła na rzecz rodziny zawiera się w bogactwie posługi nauczycielskiej, liturgicznej oraz pasterskiej.

Troska Kościoła o rodzinę sprowadza się do tego, by głosić prawdę o rodzinie, kochać rodzinę, pomóc jej, by stała się tym, czym jest w swej istocie. Troska ta nie jest wyrazem jakiejś ideologii czy koniunkturalizmu. Nie jest także narzucaniem światopoglądu katolickiego. Stanowi istotny element misji Kościoła wobec świata, wobec ludzkości, wobec każdego człowieka włączonego w dzieło zbawcze Jezusa Chrystusa. Rodziny katolickie w Polsce muszą ciągle na nowo odnajdywać swoje miejsce i rolę, jaką mają spełniać, w nieustannie zmieniającym się społeczeństwie. Światłem na tej drodze jest nauka płynąca ze strony pasterzy Kościoła.

Przeprowadzona w opracowaniu wycinkowa analiza starań Kościoła o dobro rodziny może być dowodem na to, że rodzina nie jest zapomniana w swoich zmaganiach. Kościół katolicki w Polsce jest silnie związany z rodziną. Broni jej praw, godności i powołania. Troszczy się o jej trwałość i pomyślność. Uznaje jej priorytet we wszystkich dziedzinach, także na płaszczyźnie życia religijnego. Wysiłki duszpasterskie zmierzają do tego, by rodzina stawiała się coraz pełniej Kościołem domowym i aktywną komórką społeczeństwa.

**Fr Adam Skreczko: Selected manifestations of the concern
of the Catholic Church about the family in Poland**

The concern of the Church about marriage and the family is in the centre of her wealth of her pastoral activity. It finds expression in the wealth of the teaching, liturgical and pastoral ministry. It may assume an indirect character – within general pastoral care, or direct character – when in a systematic and programmed way supports the family. This study focuses on the following aspects of the Church ministry for the benefit of the family: pastoral programmes; the 2nd Polish Plenary Synod; the bishops' teaching on marriage and the family, and also; the support for the family from science, new Church movements and the media. Apart from these, emphasis is laid on the significance of preparation to marriage and life in the family and the family counselling. All these actions, taken by the Catholic Church in Poland, have in view the well-being of spouses and families.